

Verkenning Ontwerpkracht Landelijk Gebied

10 juli 2024

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3	4. Gericht inzetten van ontwerpkracht.....	17
Aanleiding.....	3	Ontwerpkracht verweven in gebiedsprocessen	19
Doel.....	5	Een kwaliteitsteam dat door de schalen heen verbindt	20
Aanpak.....	5	Delen van kennis en ervaringen in bestaande netwerken.....	21
Leeswijzer	5	5. Tot slot	23
2. Ontwerpkracht voor het landelijk gebied	6	Bijlage 1: Vier voorbeelden van een ontwerp- of kwaliteitsteam	26
3. Inzichten.....	8	Bijlage 2: Overzicht van kansen en uitdagingen voor ontwerpkracht in gebiedsprocessen.....	27
Ontwerpkracht	8	Bijlage 3: Relevante organisaties gericht op kwaliteitszorg, beheer en inrichting van het landelijk gebied	28
(Ontwerp)atelier.....	11		
Effectief inzetten van ontwerpkracht	12		
Faciliteren van ontwerpkracht	14		

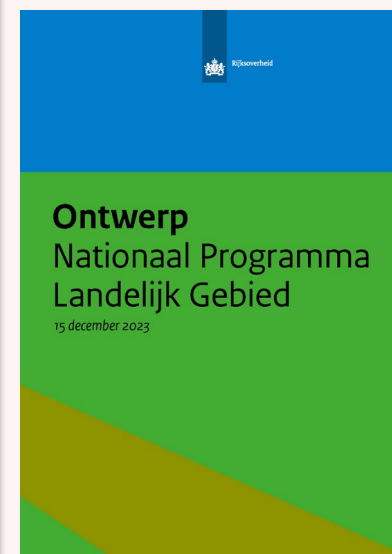
1. Inleiding

Dit rapport is tot stand gekomen in opdracht van het College van Rijksadviseurs (CRa) voor de Regieorganisatie Transitie Landelijk Gebied (RTLГ). De aanbevelingen zijn gericht aan de RTLГ om ontwerpkracht te stimuleren en te ondersteunen in de gebiedsprocessen. De resultaten zijn daarnaast interessant voor andere overheidsinstanties en organisaties die werken aan opgaven in het landelijk gebied.

Aanleiding

De volgende rapporten vormen de aanleiding voor deze verkenning:

- Advies [‘Samenwerken aan omgevingskwaliteit in het landelijk gebied’](#) (juni 2023) met het advies om een Atelier Ontwerpkracht Landelijk Gebied in te stellen voor ontwerpkracht in het landelijk gebied.
- [‘Ontwerp Nationaal Programma Landelijk Gebied’](#) (NPLG, december 2023) waarin omgevingskwaliteit als verbindend principe is opgenomen. Daarin wordt aangegeven dat wat nodig is voor een goede omgevingskwaliteit verschilt van gebied tot gebied en vraagt om een gebiedsgerichte dialoog over wát kwaliteit is op een bepaalde plek, voor huidige en toekomstige betrokkenen en over langere tijd.
- Advies [‘Dieper Wortelen, over het toekomstgesprek landelijk gebied’](#) (september 2023) waarin de gebiedsgerichte dialoog verder is verkend en waar in de actieagenda een verkenning naar een atelier is opgenomen.

“Een ontwerp prikkelt de verbeeldingskracht en wakkert het verlangen aan naar het onbekende en nieuwe. ... Daartoe heeft het NPLG een Atelier Ontwerpkracht Landelijk Gebied (werknaam) nodig, als vliegwiel voor ontwerpkracht. Het verbindt creativiteit en kennis aan opgaven op meerdere schaalniveaus. ... Het atelier kan aansluiting zoeken bij bestaande kennis- en ontwerporganisaties.”

(Uit: Samenwerken aan omgevingskwaliteit in het landelijk gebied)

“Het begrip omgevingskwaliteit neemt het bestaande landschap als startpunt en zet de waarde en betekenis van een plek voor huidige en toekomstige gebruikers centraal. ... Werken aan omgevingskwaliteit komt de samenhangende en gebiedsgerichte aanpak van het NPLG ten goede. Daarbij draagt een gebiedsgerichte dialoog over de beoogde kwaliteit van de leefomgeving bij aan het maatschappelijk draagvlak voor verandering.”

(Uit: Ontwerp Nationaal Programma Landelijk Gebied)

“Stel de praktijk in gebieden centraal. ... Maak een veilige tussenruimte of vrije ruimte om het goede gesprek te kunnen voeren over de toekomst of de problemen van vandaag – los van de druk van onderhandelingen of de tijdsdruk van doelen of deadlines. ... Ontwerpend onderzoek kan aanzetten tot beweging.”

(Uit: Dieper Wortelen)

Doel

Voor het advies 'Samenwerken aan omgevingskwaliteit in het landelijk gebied' is onderzoek gedaan naar de behoefte en het belang van ontwerpkracht voor de doorontwikkeling van het landelijk gebied. De aanbeveling in dat advies is dan ook om dit verder vorm te geven met bijvoorbeeld een nationaal atelier ontwerpkracht om te dienen als vliegwiel voor ontwerpend denken en doen in gebiedsprocessen. Dit gegeven vormt dan ook het vertrekpunt voor deze verkenning. De vraag: "hoe dan?" staat hier centraal.

Het doel van de verkenning is tweeledig:

- inzicht geven in hoe ontwerpkracht in een gebiedsgerichte aanpak kan bijdragen aan ontwikkelingen in het landelijk gebied;
- aangeven op welke wijze het Rijk de inzet van ontwerpkracht bij deze ontwikkelingen kan faciliteren.

Aanpak

Voor deze verkenning zijn verschillende adviezen, onderzoeken en voorbeelden van ateliers en ontwerpde aanpakken bestudeerd, een LinkedIn groep opgezet en vijf verdiepende groeps gesprekken gevoerd over de behoeften, ervaringen en ideeën over de inzet van ontwerpkracht in gebiedsprocessen. De gesprekken hebben plaatsgevonden met meerdere ervaringsdeskundigen op verschillende schaalniveaus, waaronder gebiedscoördinatoren/-managers, beleidsmakers en ontwerpers.

Onderstaande vragen zijn leidend geweest.

1. Hoe wordt in gebiedsprocessen op dit moment gewerkt aan de opgaven voor het landelijk gebied en hoe wordt daarbij aandacht gegeven aan behoud en versterking van de kwaliteit, identiteit en leefbaarheid van een gebied?
2. Hoe kan ontwerpkracht een positieve bijdrage leveren in een gebiedsproces?
3. Op welke manier zou het Rijk het inzetten van ontwerpkracht in de gebiedsprocessen kunnen stimuleren of faciliteren?

De opbrengsten zijn besproken in een werksessie met vertegenwoordigers van CRa, Mooi Nederland, RTLg en GebiedsGewijs. De verkenning heeft geleid tot meerdere inzichten, aanbevelingen en concrete vervolgstappen.

Leeswijzer

In [hoofdstuk 2](#) wordt de meerwaarde van het inzetten van ontwerpkracht voor het landelijk gebied geschetst. Daarna volgt in [hoofdstuk 3](#) een compilatie van inzichten die voortkomen uit de voorbeelden en de gesprekken. [Hoofdstuk 4](#) gaat in op hoe ontwerpkracht in het landelijk gebied vormgegeven kan worden en welke rol het Rijk hierin heeft. Hierbij worden ook de concrete vervolgstappen benoemd. In het [colofon](#) is een overzicht opgenomen van de bestudeerde voorbeelden en van alle deelnemers aan de gesprekken.

2. Ontwerpkraft voor het landelijk gebied

De doorontwikkeling van het landelijk gebied wordt gekenmerkt door een combinatie van grote opgaven zoals een perspectief voor de landbouw, natuurverbetering, klimaatadaptatie, waterkwaliteit en energietransitie. Het aanpakken van deze uitdagingen vereist een integrale benadering waarbij verschillende belangen, zoals landbouw, natuurbeheer en leefbaarheid op elkaar worden afgestemd. Dit vraagt om een gebiedseigen aanpak en samenwerking tussen diverse stakeholders uit het gebied. Gebiedsgericht werken is meer dan het projecteren van één opgave op een gebied of het erf. Het neemt het hele gebied als basis en bekijkt de opgaven die er spelen in samenhang.

De inzet van ontwerpkraft is een voorwaarde om een gebiedsproces succesvol te faciliteren. Daarom is het ook belangrijk om het goed in de bestaande aanpakken te verweven. Dat zien we ook in voorbeelden uit het verleden, zoals het 'Atelier Kustkwaliteit' waar het atelier als werkvorm werd ingezet om opgaven met ontwerp op elkaar af te stemmen. Een ander voorbeeld is het programma 'Ruimte voor de Rivier' waarbij met de inzet van een kwaliteitsteam en een landschapsarchitect in elk projectteam waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit met elkaar werden verbonden. Hieruit zijn interessante inzichten te halen om vervolgens vorm te geven aan iets wat past bij deze tijd.

Landelijk gebied, Provincie Flevoland

Om effectief samen te werken aan de ontwikkelingen in het landelijk gebied, is een veranderende houding van alle betrokkenen in een gebiedsproces nodig. Onderhandelen over sectorale belangen is niet voldoende. Samenwerking en zoeken naar een gemene deler is essentieel. Dit vraagt om een brede betrokkenheid, nieuwsgierigheid en een open grondhouding, waarbij men bereid is om zich ook te verplaatsen in het belang van anderen. Het inzetten van verbeelding en ontwerpkracht nodigt hiertoe uit. Hiermee wordt creativiteit en voorstellingsvermogen ingezet om tot samenhangende en gedragen resultaten te komen.

Een (ontwerp)atelier biedt bijvoorbeeld een veilige ruimte waar gewerkt wordt aan wederzijds vertrouwen en het durven loslaten van traditionele denkbeelden, werkwijzen en structuren. Door samen het gebied ontwerpend te onderzoeken en elkaars expertise en perspectieven te waarderen, kan in de eerste plaats gewerkt worden aan een gedeeld beeld van de opgave. Vervolgens kan men samen onderzoekend ontwerpen aan duurzame en toekomstbestendige oplossingen voor het gebied.

Naast het (ontwerp)atelier zijn er andere manieren om ontwerpkracht effectief in te zetten in een gebiedsproces. De ontwikkelingen in het landelijk gebied vragen om middelen die ondersteunend zijn aan het gebied en de ontwikkelingen en opgaven die daar spelen, zowel op gebiedsniveau als voor het hele systeem. Capaciteit en middelen zijn soms beperkt, maar ook met kleine en gerichte inzet kan ontwerpkracht een positieve invloed hebben op een gebiedsproces. Met verbeelding en een integrale benadering krijg je sneller grip op het gebied en ben je in staat concreter het gesprek te voeren over de opgaven en de toekomst.

Uiteindelijk gaat het om samen zorg te dragen voor een goede omgevingskwaliteit door het versterken van de schoonheid, identiteit en leefbaarheid in het landelijk gebied. Daarbij is omgevingskwaliteit geen kers op de taart, maar de gist in het deeg. Wát goede omgevingskwaliteit is, daar moet je het met elkaar over eens worden. Met ontwerpkracht kan gewerkt worden aan de toekomst van het landelijk gebied die kunnen rekenen op breed draagvlak bij alle betrokkenen.

3. Inzichten

Op basis van de gesprekken en bestudeerde voorbeelden zijn inzichten geformuleerd. Deze geven een beeld hoe wordt gekeken naar ontwerpkracht in het landelijk gebied met definities, methoden en voorbeelden.

Ontwerpkracht

Wat wordt verstaan onder ontwerpkracht?

Ontwerpkracht wordt vooral gezien als het vermogen van ontwerpers om integraal te denken en creativiteit en verbeelding in te zetten bij het omgaan met complexe vraagstukken.

Verbeelding helpt om elkaar beter te begrijpen

In een gebiedsproces worden meerdere talen gesproken vanuit verschillende belangen en expertises. Het introduceren van beeldtaal kan helpen om belangen expliciet te maken en in deze meertaligheid op zoek te gaan naar een gemene deler (joint fact finding). Hiermee kun je vertrouwen opbouwen en werken aan een gezamenlijke voedingsbodem (common ground) van waaruit je op zoek kunt gaan naar de eerste stap in oplossingen.

“Ontwerpers en andere creatieve geesten zijn in staat om het onvoorstelbare voorstelbaar te maken.”

De kracht van de kaart

Het gebruik van kaarten speelt een belangrijke rol bij het inzetten van ontwerpkracht in een gebiedsproces. De kaart helpt het voeren van de dialoog over de kwaliteiten en toekomst van een gebied en activeert het creatieve proces. Het helpt mensen hun vermogen tot verbeelding te activeren en laat daarmee mogelijke toekomst zien.

Door karakteristieken, opgaven en kansen een plek te geven op een kaart maak je ze concreet en daarmee bespreekbaar. Een basiskaart kun je met behulp van geodata specifiek maken door bijvoorbeeld historische en/of thematische kaartlagen en data te combineren.

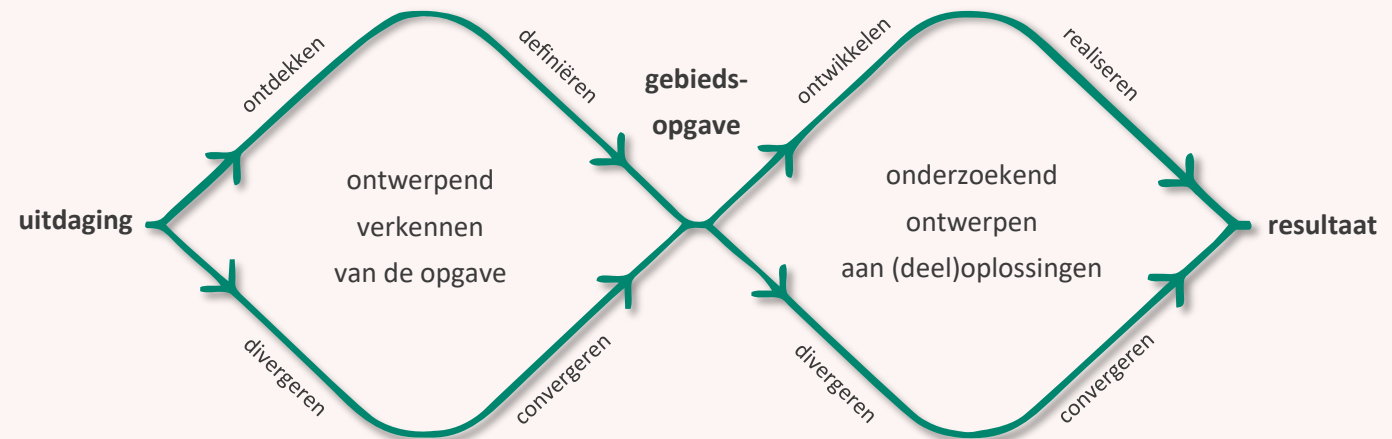
Inzet van kunst en cultuur

Om op een innovatieve manier te werken, buiten de kaders en voorbij de horizon te kijken kunnen allerlei kunst- en creatieve werkvormen worden ingezet. In combinatie het tastbaar maken van landschapselementen wordt het verbeeldingsvermogen versterkt. Voorbeelden zijn [Possible Landscapes](#) en [Kunstloc Brabant](#).

Gezamenlijk vormgeven van de opgave (ontwerpde verkenning)

Zet ontwerpkracht ook in om de opgave te verkennen, dus niet alleen om oplossingen te creëren als bestuurlijk al besluiten over de opgaven zijn genomen. Hiervoor kan bijvoorbeeld de methodiek van Double Diamond gebruikt worden. Deze methode bestaat uit twee 'diamanten' die elk symbool staan voor een proces van divergeren (iets verkennen en onderzoeken) en vervolgens convergeren (keuzes maken en tot actie overgaan). Een ontwerpde aanpak kan zich al vanaf het begin richten op het verkennen en onderzoeken van de opgave en kan ook behulpzaam zijn bij het keuzes maken en uitwerken tot een resultaat. Wat deze methode benadrukt, is dat ook de fase voordat een bestuurlijk gedragen opdracht wordt geformuleerd, om een ontwerpde verkenning vraagt.

“Beperk de verkenning van de opgave niet tot gebiedsspelers en de standaard belangen, maar probeer het denken op te rekken met input van elders; input van 'stille stemmen', zoals de onderstroom, planten, dieren; input van wetenschap en kunst, filosofie. Dat brengt onverwachte ruimte in de opdracht en verrassende combinaties waarmee het resultaat rijker zal zijn.”

Schematische weergave van toepassing 'Double Diamond Methode' voor een ontwerpde aanpak in gebiedsprocessen.

Ontwerpend onderzoek staat in dienst van het gebied(sproces)

Een ontwerpend onderzoek is een inhoudelijk effectief middel om de opgaven en oplossingsrichtingen in beeld te brengen. Het is daarbij een middel om het gesprek te voeren. Een brede ontwerpende verkenning van de opgaven voor een gebied helpt bij het formuleren van een (of meerdere) goede opdracht(en). Ontwerpkraft kan ook een rol spelen om weer beweging te krijgen in vastgelopen processen. Een voorbeeld hiervoor is de botsproef die gedaan is in het Regio Deal project '[Puzzelen met Ruimte](#)' voor Noordoost-Brabant.

Ontwikkel en deel nieuwe inrichtingsconcepten met elkaar

De verschillende gebieden hebben vaak vergelijkbare uitdagingen. Inrichtingsconcepten die voor het een gebied ontwikkeld worden kunnen ook interessant zijn voor een ander gebied. Het is zinvol om deze met elkaar te delen en kennis uit te wisselen. Een voorbeeld van het ontwikkelen en delen van nieuwe inrichtingsconcepten is de set [handreikingen van Mooi Nederland](#). Deze handreiking worden in de komende maanden benut voor concrete uitwerkingen. Dit gebeurt in de vorm van ontwerpateliers: 'Mooi Nederland werkplaatsen'. Ook het netwerk van Mooi Nederland, Ons Landschap en de Community of Practice Metropolaan Landschap zijn bestaande gremia waarin inrichtingsconcepten kunnen worden gedeeld en kennis worden uitgewisseld.

Een ontwerpende aanpak helpt om te kunnen gaan met complexiteit

Ontwerpkraft is niet iets wat op één moment wordt ingezet, maar is een manier van werken in een gebiedsproces. Het gaat dus om een ontwerpende aanpak van het begin tot het eind. Elk gebiedsproces kent zijn eigen dynamiek en complexiteit als het gaat om de combinatie van opgaven, netwerken, kwaliteiten die bedreigd worden en de kansen die er liggen. Een ontwerpende aanpak helpt om overzicht te krijgen en om te kunnen gaan met de dynamiek en complexiteit van een gebiedsproces.

“We zouden effectiever kunnen zijn als de ontwerpende aanpak de default wordt in gebiedsprocessen”

Een ontwerpende aanpak kun je leren

Een ontwerpende aanpak is niet alleen voorbestemd voor opgeleide ontwerpers. Ook andere professionals kunnen dit leren en tot uitvoering brengen. Competenties die hierbij worden ontwikkeld zijn bijvoorbeeld het vermogen om in- en uit te zoomen op verschillende schaalniveaus en het verbinden van verschillende opgaven en gebieden met de mensen uit het gebied. Zie bijvoorbeeld ook het [Leerwerktraject Ontwerpaanpak Overgangsgebieden](#) voor Young Professionals.

(Ontwerp)atelier

Wat wordt verstaan onder (ontwerp)atelier?

Een ontwerpatelier is een vorm van ontwerpkracht die je in kunt zetten. Het is veelal een moment waar verschillende mensen en belangen bij elkaar gebracht worden om samen op een ontwerpende manier naar een gebied en/of opgave te kijken. Je kunt een atelier op verschillende momenten in het gebiedsproces inzetten. Om op een ontwerpende manier de opgave en het gebied te verkennen, maar ook om onderzoekend te ontwerpen aan ideeën en mogelijke oplossingen. Ook als een proces vastgelopen is kan het een manier zijn om ruimte te creëren en weer in beweging te komen.

Kenmerkend voor een ontwerpatelier is dat je met de kaart op tafel en met behulp van verbeelding het gesprek voert met verschillende partijen onder begeleiding van een facilitator zoals een ateliermeester. Het atelier kan eenmalig plaatsvinden, maar is bij voorkeur een serie van bijeenkomsten om op meerdere momenten in het proces met elkaar samen te werken.

Een middel om grip te krijgen op het gebied

Het inzetten van een (ontwerp)atelier, is een manier om met elkaar het gebied in de vingers te krijgen, de opgaven te verkennen en samen te werken aan perspectieven voor de toekomst. Bijvoorbeeld [AtelierOverijssel](#) en de Schetsschuit (DLG), zie ook publicatie '[Een greep uit het werk van de ontwerpers van de Dienst Landelijk Gebied](#)' (CRa, 2016).

Een atelier als veilige tussenruimte om vrij te kunnen denken

Een atelier biedt de ruimte om samen in een gebied te duiken, het gebied en de mensen goed te leren kennen en samen tot zich ontwikkelende perspectieven te komen die meer oplossen dan alleen een sectorale opgave. Een dergelijke aanpak leidt tot kwaliteit en vraagt betrokkenheid bij het gebied en continuïteit van kennis en netwerken.

Het is daarbij van belang met deelnemers een ruime context te schetsen en spelregels af te spreken. Hoe werken we met elkaar samen? En in welke context zijn we bij elkaar, waar werken we naar toe en waar werken we niet naartoe? Dit is belangrijk om in de vrije ruimte echt samen te komen.

Een atelier als een manier om te verbinden

Uiteindelijk gaat het om mensenwerk en is er behoefte aan begrip en verbondenheid. In een atelier kun je mensen en opgaven met elkaar en met het gebied en lopende ontwikkelingen verbinden. Door samen te onderzoeken, wensen te delen en te tekenen ontstaat er verbondenheid. Zeker als je voor langere tijd met een groep op deze manier werkt kun je zorgen voor continuïteit, verbinding en vertrouwen.

Effectief inzetten van ontwerpkracht

Er is behoefte aan continuïteit in een gebiedsproces

Om ontwerpkracht effectief in te zetten is continuïteit nodig in het gebiedsproces. Het gaat er om dat visie en doelen consequent worden nagestreefd, zelfs bij veranderingen in bestuur of betrokken partijen. Dit zorgt voor vertrouwen en versterkt de samenwerking tussen diverse actoren. Dat is belangrijk voor de betrokkenheid voor de lange termijn en het behoud van kennis.

Samenwerken is essentieel

Samenwerking in een gebiedsproces houdt in dat diverse belanghebbenden, zoals overheden, bewoners, agrariërs en maatschappelijke organisaties, gezamenlijk werken aan de ontwikkeling en inrichting van een gebied. Het samen ontwerpen aan een gebied bevordert een integrale aanpak waarbij kennis, middelen en ideeën worden gedeeld om gemeenschappelijke doelen te bereiken. Door deze samenwerking kunnen verschillende perspectieven worden geïntegreerd, wat leidt tot beter gedragen en duurzame oplossingen.

Stimuleren en borgen van continuïteit met inzet van ontwerpers

Idealiter beschikken regionale overheden over een team van ontwerpers en is een ontwerpende aanpak geïntegreerd in een gebiedsproces. Aanvullend kunnen externe ontwerpers betrokken worden uit de regio en/of met kennis van en ervaringen met het gebied.

Om ontwerpers en adviesbureaus langdurig betrokken te houden bij gebiedsprocessen zodat kennis niet verloren gaat is een transparante en goed georganiseerde aanbesteding belangrijk, zodat opdrachtgevers niet tegen aanbestedingsgrenzen aanlopen en elke keer een nieuw bureau moeten inschakelen en weer op vlieghoogte moeten brengen.

“Je bent bezig voor de lange termijn. Ontwerpers zijn in staat om een gezamenlijk verlangen naar de toekomst te creëren, inzichtelijk en behapbaar te maken en weer terug te redeneren wat dat betekent voor nu.”

Tekenen, maar ook rekenen

Voor een voorspoedig proces is het goed om ideeën al in de schetsfase door te rekenen om te kijken of ze realistisch zijn, maar ook om te kijken wat er nodig is om de verschillende wensen en eisen te realiseren. Door tekenen en rekenen gelijk op te laten lopen ontstaat inzicht in hoe gelden optimaal verdeeld kunnen worden. Hiermee worden teleurstellingen in een latere fase voorkomen.

Er is behoefte aan capaciteit, kennis en expertise

Capaciteit, kennis en expertise zijn cruciaal in een gebiedsproces omdat ze de basis vormen voor een effectieve planning en uitvoering. Overheden hebben te maken met ondercapaciteit en regelmatige wisseling van mensen. Daardoor kan de kennis van het gebied en het proces verloren gaan. Expertise is nodig om complexe uitdagingen efficiënt aan te pakken. Niet elk gebied beschikt over de benodigde expertise om innovatieve oplossingen te ontwikkelen voor de veelheid en complexiteit aan opgaven.

“Vanuit een gezamenlijke visie kan iedere partij zijn eigen uitvoeringstappen vormgeven. Capaciteit en een langjarige commitment en coördinatie is nodig om op zinnige momenten de (deel)visies in gezamenlijkheid bij te stellen.”

Bestuurlijk draagvlak

Voor een ontwerpde aanpak in gebiedsprocessen is bestuurlijk draagvlak en samenwerking nodig. Allereerst is bestuurlijk commitment nodig om ruimte en tijd te maken voor een veilige tussenruimte waarin ontwerpkracht ingezet kan worden om het proces te helpen. Idealiter ontstaat er een 'ademend' besluitvormingsproces dat kan meebewegen met de inzichten uit de tussenruimte.

Uiteindelijk is er ook daadkracht nodig om goede plannen tot uitvoering te brengen. In de praktijk komt het regelmatig voor dat processen worden vertraagd of zelfs onderbroken door politieke redenen of een risicomijdende overheid.

Een betrouwbare overheid

Overheden zijn gebiedspartners en betrokken bij het proces, dat betekent ook dat ze mede-eigenaar zijn als in een proces in samenspraak keuzes worden gemaakt. Er mag verwacht worden dat gemaakte keuzes door alle partijen gerespecteerd worden. Dat betekent ook dat overheden deze keuzes borgen in hun beleid en de uitvoering waar nodig faciliteren.

Instrumenten voor omgevingskwaliteit

Om ontwerpkracht en het streven naar goede omgevingskwaliteit goed te kunnen borgen heb je (beleids)instrumenten nodig. De Omgevingswet biedt voor overheden een aantal kerninstrumenten zoals de omgevingsvisie, het programma en het omgevingsplan. Vanuit het gebied kunnen ook andere instrumenten worden ingezet, zoals gebiedsvisies, convenanten en gebiedsfondsen. RTLG heeft een instrumentenkoffer ontwikkeld waarin verschillende instrumenten zijn opgenomen die kunnen helpen bij gebiedsprocessen en het in stand houden en bevorderen van omgevingskwaliteit.

Nieuwe vaardigheden en een andere houding

De doorontwikkeling van het landelijk gebied en de gebiedsprocessen die daarbij horen zijn afhankelijk van mensen. Je kunt je proces en werkwijze op papier nog zo goed uitwerken, het gaat om de mensen die werken in en aan het gebied. Samen werken aan een toekomstbestendig landelijk gebied vraagt om nieuwe vaardigheden en een andere houding. Nieuwsgierigheid is essentieel om nieuwe inzichten en innovatieve oplossingen te ontdekken. Ontwerpers en anderen uit de creatieve sector kunnen vaak buiten de kaders en over de horizon heen kijken.

Breder en verder in de toekomst kijken helpt om verschillende perspectieven en belangen te integreren, wat leidt tot meer holistische en duurzame oplossingen. Een open houding bevordert vertrouwen en samenwerking tussen diverse stakeholders, waardoor gezamenlijk eigenaarschap ontstaat. Ontwerpend denken stimuleert creatieve en flexibele benaderingen om complexe uitdagingen in het landelijk gebied aan te pakken.

Faciliteren van ontwerpkracht

Rijksoverheid als gebiedspartner

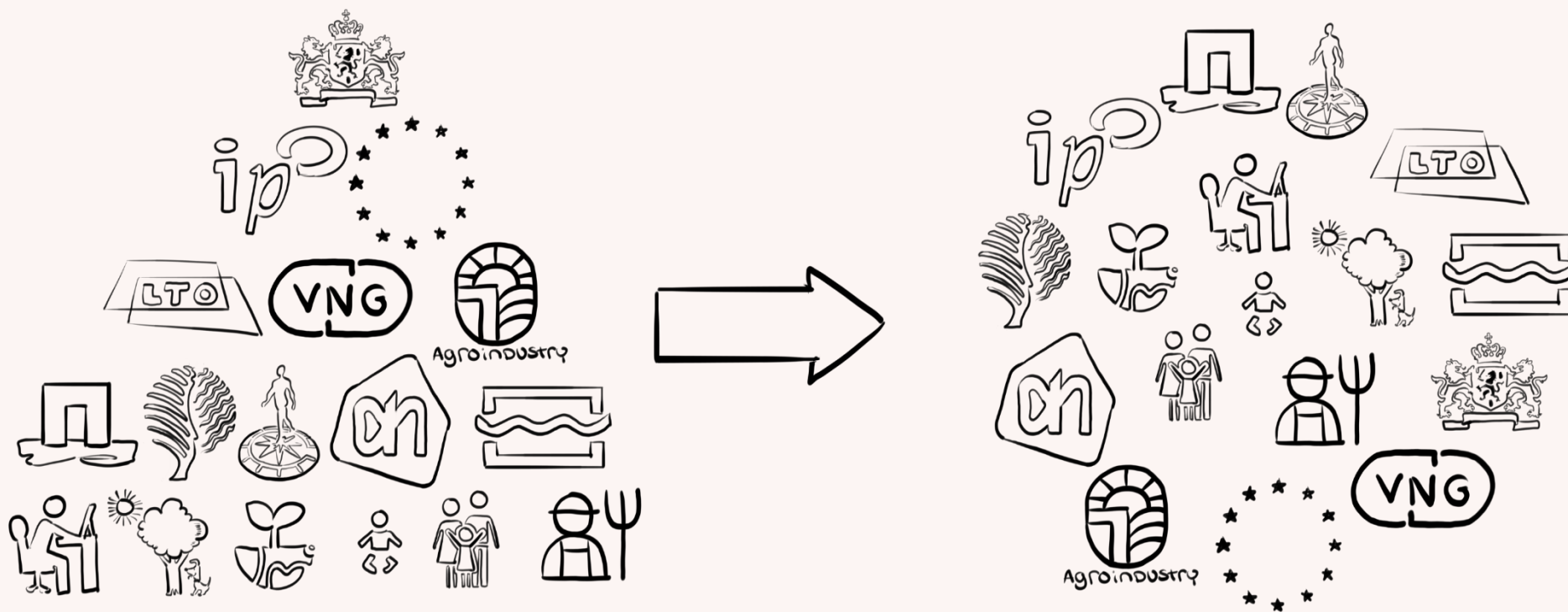
Het Rijk heeft haar eigen verantwoordelijkheid om het nationaal belang in te brengen in een gebiedsproces. Tegelijkertijd is het Rijk ook een partner om samen met regionale en lokale partners te werken aan duurzame en innovatieve oplossingen. Daar de lessen uit te trekken en deze te delen met andere gebieden die voor vergelijkbare uitdagingen staan. In het rapport 'Dieper Wortelen' wordt gesproken over een netwerk van betrokkenheid, waarin het netwerkend werken wordt toegelicht.

GebiedsGewijs (RVO) & samenwerkende Rijksuitvoeringsorganisaties (RUO's)

GebiedsGewijs is een belangrijke partner in gebiedsprocessen vanwege hun uitgebreide kennis en ervaring met de verschillende opgaven en de connecties met gebieden, provincies en de Rijksuitvoeringsorganisaties (RUO's). Ze bieden ondersteuning bij complexe uitdagingen zoals stikstofreductie, energietransitie en natuurbehoud met inzet van ontwerpers en andere experts. Door nauw samen te werken met lokale overheden, gemeenschappen en nationale organisaties, zorgen ze voor op maat gemaakte oplossingen die aansluiten bij de specifieke behoeften van elk gebied.

De samenwerkende Rijksuitvoeringsorganisaties bundelen kennis, expertise en data. Dit ter ondersteuning van provincies, gemeenten en waterschappen bij de ontwikkelingen in het landelijk gebied. Dit doen de RUO's in opdracht van en in samenwerking met RTLG.

Van TOP DOWN naar NETWERK. Illustratie uit rapport 'Dieper Wortelen'.

Er is behoefte om van elkaar te leren

Tijdens deze verkenning is duidelijk geworden dat kennis en kunde van ontwerpers en andere betrokkenen versnipperd lijkt te raken. Er is onder de professionals een behoefte om kennis en ervaringen te delen. Er zijn al goede voorbeelden en ontwerpende aanpakken in gebiedsprocessen gaande. De versnippering komt onder andere door de verschillende schaalniveaus waaraan gewerkt wordt en ook door de beperkte beschikbaarheid aan tijd en de ontsluiting van goede voorbeelden. Er is daarom behoefte aan een netwerk waarin je van elkaar leert, ervaringen deelt en ook waar je bevestiging kan zoeken voor mogelijke oplossingen in het gebied waar je bezig bent. Voorbeelden van bestaande leernetwerken zijn de Transitie school Landelijk Gebied, gefaciliteerd door RTLG i.s.m. partners.

“Het is fijn om als ontwerper je eigen uitdagingen te kunnen delen, bevestigd te worden in je bevindingen en te leren van voorbeelden en concepten uit andere delen van Nederland.”

Steun vanuit een deskundig team

In de gebiedsprocessen is behoefte aan ondersteuning in de vorm van capaciteit en kennis op het gebied van ontwerp en kwaliteitssturing. Dit kan bijvoorbeeld met inzet van ontwerp- en kwaliteitsteams. Voorbeelden zoals het Q-team van het programma Ruimte voor de Rivier, maar ook het O-team, het H-team en het IJ-team zijn interessant omdat zij vanuit deskundigheid deze ondersteuning bieden. De teams hebben een eigen focus en zijn verschillend georganiseerd. In [bijlage 1](#) is een vergelijking opgenomen.

Van elkaar leren tijdens de Landschapstriënnale 2023

4. Gericht inzetten van ontwerpkracht

Om ontwerpkracht gericht in te zetten in gebiedsprocessen ter ondersteuning van ruimtelijke ontwikkelingen in het landelijk gebied is een (Nationaal) Atelier Ontwerpkracht Landelijk Gebied als één voorziening op nationaal schaalniveau niet de meest vanzelfsprekende oplossing. Er zijn vanuit het rijk al voorzieningen die zich richten op het inzetten van ontwerpkracht in gebieden (denk aan Mooi Nederland en GebiedsGewijs). Daarnaast is vanuit de gebieden een behoefte aan zelfstandigheid en een gebiedseigen aanpak om de lokale cultuur en kennis te benutten en verder op te bouwen met elkaar. Door de focus te leggen op één centrale top-down benadering kan dat gezien worden als beperking op deze autonomie. Er is meer mogelijk als de inzet zich vanuit verschillende invalshoeken en schaalniveaus richt op meerdere interventies in een groeiend netwerk dat de gebiedsprocessen voedt met ontwerpkracht (kennis en kunde) en tot doel heeft een ontwerpende aanpak te stimuleren en tot uitvoering te brengen in de gebieden zelf.

Een gebiedsgerichte benadering is nodig om tot concrete uitvoering van de gebiedsontwikkelingen te komen. Het kan klein beginnen op verschillende plekken en schaalniveaus waar al delen van het netwerk aanwezig zijn en gebiedsprocessen gaande zijn of starten. Het netwerk groeit en voedt steeds meer gebieden en regio's met kennis, expertise en capaciteit.

Geleidelijk wordt ontwerpkracht steeds verder verweven in de verschillende processen en de samenwerking tussen de schaalniveaus. Zo ontstaat langzaam een nieuw systeem vergelijkbaar met een mycelium¹. Overheden, kennisinstellingen, professionals en organisaties kunnen bijdragen aan het groeiende netwerk. Het gaat daarbij ook om samen te leren en als bondgenoten verder te komen in de uitvoering van de verschillende gebiedsprocessen. Er zijn drie sporen waarmee het Rijk kan bijdragen aan dat nieuwe systeem:

- 1. Ontwerpkracht verweven in gebiedsprocessen.**
- 2. Een kwaliteitsteam dat door de schalen heen verbindt.**
- 3. Delen van kennis en ervaringen in bestaande netwerken.**

Deze drie sporen zijn ook onderling met elkaar verbonden zowel in de breedte van opgaven in het landelijk gebied als ook op de verschillende schaalniveaus (governance). De drie sporen borduren voort op bestaande ervaringen en kennis. De sporen sturen met name op de uitvoering in gebiedsprocessen en zijn haalbaar en relatief snel op te pakken. Ze vragen nog verdere uitwerking en formalisering. Dus duidelijke en heldere afspraken om deze 3 sporen voor iedereen toegankelijk te maken in de hele keten; van boer tot minister. De volgende uitwerkingen per spoor geven concrete vervolgstappen om hier invulling aan te geven.

¹¹ Een mycelium is een netwerk van schimmeldraden, of hyfen.

Het mycelium biedt een voedingsbodem voor de vruchtlichamen, zoals paddenstoelen, maar vormen ook ondergrondse verbindingen tussen planten en bomen. Eén enkele spoor van een paddenstoel kan al uitgroeien tot een mycelium. De sporen ontwikkelen vaak lange draden die zich steeds verder vertakken. Zo kan ondergronds een uitgebreid netwerk ontstaan. Dat buitengewoon nuttig is voor allerlei planten en dieren. Afbeelding uit [‘How trees secretly talk to each other’](#), BBC News.

Ontwerpkraft verweven in gebiedsprocessen

Het gebied staat centraal. Dit is het schaalniveau waar de opgaven samenkomen en keuzes gemaakt moeten worden. Ontwerpkraft kan daarom het beste in het gebied georganiseerd en ingezet worden om lokale kennis efficiënt te benutten en met elkaar verder op te bouwen. Dit vraagt om tijd, ruimte en middelen binnen de vaak planmatig georganiseerde gebiedsprocessen. In [bijlage 2](#) zijn op basis van de gesprekken en bestaande voorbeelden enkele kansen en uitdagingen benoemd.

Er zijn al meerdere voorbeelden van ontwerpende aanpakken in het landelijk gebied, zoals bijvoorbeeld de projecten van de [Voucherregeling Ruimtelijk Ontwerp](#) voor Toekomstbestendig Landelijk Gebied (zie het platform [De nieuwe ruimte](#)), de werkateliers van [AtelierOverijssel](#) en de gebiedsateliers van waterschap Vallei en Veluwe.

Met verschillende vormen en voorbeelden van een (ontwerp)atelier, een kwaliteitsaanpak voor het landelijk gebied en de instrumentenkoffer voor omgevingskwaliteit kan het Rijk praktische ondersteuning bieden in de gebieden. Daarmee laat het Rijk concreet zien wat de meerwaarde is van een ontwerpende aanpak en hoe dat in de praktijk werkt. RTLG kan hiervoor samenwerken met Mooi Nederland, GebiedsGewijs en de Rijksuitvoeringsorganisaties (RUO's).

Vervolgstappen

1. Borg de ontwerpende aanpak in de gebiedsprocessen, werk daarvoor samen met Mooi Nederland. Benut bestaande methoden zoals de Double Diamond en illustreer met goede praktijkvoorbeelden. Laat zien hoe je een ontwerpende aanpak kunt borgen in een gebiedsproces aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden.
2. Versterk als RTLG de samenwerking met GebiedsGewijs, de samenwerkende RUO's en programma Mooi Nederland op het gebied van ontwerpkraft en bundel de krachten voor meer impact in het gebied zelf. Verken gezamenlijk middels lopende of nieuw op te starten pilots en verkenningen hoe ontwerpkraft van A tot Z in een gebiedsproces vorm kan krijgen.
3. Werk het instrument (ontwerp)atelier verder uit. Het instrument kan op verschillende manieren en in verschillende momenten in het proces ingezet worden. Laat die diversiteit zien in een waaier. Koppel dit aan de instrumentenkoffer omgevingskwaliteit en de digitale werkplaats die RTLG aan het opzetten is voor professionals die bezig zijn met ontwikkelingen in het landelijk gebied.
4. Verken de mogelijkheden om vanuit het Rijk de gebieden te ondersteunen met capaciteit en financiële middelen om ontwerpkraft in te zetten. De [Vliegende Brigade](#) (subsidie en expertteam voor woningbouwprojecten) van de Provincie Zuid-Holland is een interessant voorbeeld om verder te verkennen.

Een kwaliteitsteam dat door de schalen heen verbindt

De RTLG kan een kwaliteitsteam voor het landelijk gebied faciliteren. Het belangrijkste doel van het kwaliteitsteam is om ontwerpkracht te stimuleren en een goede omgevingskwaliteit te bevorderen. Het kwaliteitsteam is er om de kwaliteitsstandaard die met de inzet van ontwerpkracht in het gebied wordt bereikt te monitoren en te signaleren welke inzet op nationaal niveau meer aandacht verdient. Denk daarbij bijvoorbeeld aan ontwerpend onderzoek of voorwaarden als tijd, geld en regelgeving.

Het kwaliteitsteam is er ook om inhoudelijk gebiedsgericht te adviseren in bijzondere en/of uitdagende situaties die raken aan een nationaal belang en kan dan ook met gezag aan zowel het Rijk als de regio adviseren als de kwaliteit in het geding raakt. Het kwaliteitsteam kan een combinatie zijn van de werkwijzen van het IJ-team en het Q-team van 'Ruimte voor de Rivier'; een team met een onafhankelijke positie, aanzien en autoriteit op basis van kennis en ervaring die:

- op afroep inzetbaar is;
- steun biedt aan ontwerpers in het gebied;
- verbindend en inspirerend is;
- betrokken overheden en stakeholders in het gebiedsproces adviseert;
- ook een stok achter deur heeft om in te grijpen wanneer dat nodig is.

Het team kan in- en uitzoomen op verschillende schaalniveaus en kan generieke concepten vertalen naar het gebied. Het team speelt een belangrijke rol in de bewustwording van een goede omgevingskwaliteit, is in staat om kennis en ervaring mee te nemen bij eventuele weerstand en kan eventuele dogma's tegen het licht houden.

Het is belangrijk dat het team multidisciplinair is met expertise uit verschillende relevante achtergronden, zoals landschap(sontwerp), natuur en landbouw, eventueel aangevuld met expertise over de sociale en maatschappelijke dimensie als het gaat om vitaliteit en leefbaarheid in het landelijk gebied. Het team kan bestaan uit een vast kernteam met een flexibele ring van sparringpartners in de gebieden. Het kwaliteitsteam landelijk gebied is de verbinder tussen de schaalniveaus (nationaal, regionaal en lokaal) en heeft relevante kennis en ervaring op dat gebied.

“Een kwaliteitsteam kan op afroep en vraaggestuurd ingezet worden, maar kan indien nodig ook aan de noodrem trekken.”

Vervolgstappen

1. Werk het kwaliteitsteam verder uit met een heldere rolomschrijving, samenstelling, werkwijze en bestuurlijke inbedding. Maak daarbij inzichtelijk hoe het kwaliteitsteam gefinancierd kan worden.
2. Breng het landelijke stelsel van kwaliteitsadvisering in kaart. Naar verwachting kan hieruit de flexibele ring ontstaan die het kwaliteitsteam in de regio ondersteund. In de gebieden zijn al organisaties actief die kunnen ondersteunen op het gebied van ontwerpkracht en omgevingskwaliteit. Begin daarbij met de netwerken in de regio. Kijk naar de dorpsbouwmeesters, polderarchitecten, Q-teams en PARK's en welke rol zij pakken in het landelijk gebied. Zoek hierin de samenwerking met de Federatie ruimtelijke kwaliteit en de regionale organisaties en provincies.

IJ-team, Mooinederland.nu

Delen van kennis en ervaringen in bestaande netwerken

Door bestaande netwerken te benutten en met elkaar te verbinden kan kennis en ervaring gedeeld worden. Er is daarbij ook de mogelijkheid om het leervermogen van de betrokkenen te versterken. Er wordt niet alleen inhoud gedeeld (bijvoorbeeld innovatieve concepten), maar ook gewerkt aan competenties die nodig zijn voor een ontwerpende aanpak.

Er zijn al meerdere netwerken van ontwerpers, mensen die werken aan het landschap en mensen die werken aan gebiedsprocessen. Zie [bijlage 3](#) met een eerste aanzet van organisaties gericht op kwaliteitszorg, beheer en inrichting van het landelijk gebied. Deze bestaande netwerken kunnen gevoed worden met kennis over bijvoorbeeld de ontwerpende aanpak, het inzetten van ateliers en concrete voorbeelden uit (andere) gebieden.

Vanuit het Rijk is een team omgevingskwaliteit voor het landelijk gebied nodig om in samenwerking met gebiedspartners de juiste onderwerpen te agenderen in de bestaande netwerken en daar invulling aan te geven. Daarnaast kan het team een impuls geven aan verdere ontwikkeling van kennis door netwerken middels sleutelfiguren aan elkaar te verbinden. Een basis voor het verbinden van netwerken en het verspreiden van kennis kan de digitale werkplaats van RTLG zijn. Het [kwaliteitsteam](#) kan een adviserende rol hebben in het bepalen van de agenda.

Een vorm om kennis te delen en mensen met elkaar te verbinden is door ateliers te organiseren waarin samen innovatieve concepten ontwikkeld worden voor (combinaties van) verschillende opgaven. Deze zijn dan interessant voor verschillende gebieden en kunnen weer door het netwerk worden verspreid.

Vervolgstappen

1. Zorg ervoor dat kennis over omgevingskwaliteit en ontwerpkracht breder wordt ingebed in de organisaties die invloed hebben op de doorontwikkeling van het landelijk gebied. Kijk daarbij ook naar RTLG.
2. Breng de bestaande netwerken en programma's in kaart die een rol spelen in de ontwikkeling van het landelijk gebied. Ook netwerken die in eerste instantie misschien niet de focus hebben op inzet van ontwerpkracht. Op deze manier kan ontwerpkracht ook buiten ontwerpend Nederland gestimuleerd en versterkt worden. Neem daarbij ook de Transitie school Landelijk Gebied mee.
3. Schrijf een plan van aanpak voor dit lerend netwerk en neem daarin een overzicht van mogelijke onderwerpen voor een eerste agenda op.

5. Tot slot

De verkenning laat zien dat er goede voorbeelden zijn van het inzetten van ontwerpkracht voor complexe opgaven en programma's. Voor het landelijk gebied wordt nu ook al gewerkt met een ontwerpende aanpak. Maar dat is nog niet overal vanzelfsprekend. Het vraagt de komende jaren blijvend aandacht en ook evaluatie en monitoring van de ontwikkelingen in het landelijk gebied. Om voor de langere tijd verschil te kunnen maken is tijd nodig om van elkaar te leren en ontwerpkracht verder te borgen in gebiedsprocessen.

We kunnen leren van voorbeelden uit het verleden, tegelijkertijd zien we dat de ontwikkelingen in het landelijk gebied een eigen dynamiek en complexiteit kent. Naast het ontwikkelen van innovatieve concepten is aandacht nodig voor een veranderende houding en het aanleren van nieuwe competenties (vaardigheden en attitude). Met de drie voorgestelde sporen kan het Rijk hieraan een impuls aangeven door kennis te delen met de gebieden, netwerken aan elkaar te verbinden en het leervermogen te versterken. Het kwaliteitsteam zorgt daarbij voor het borgen van het nationaal belang van een goede omgevingskwaliteit.

Het is belangrijk om de uitwerking van de sporen niet alleen te richten op ontwerpers, maar op iedereen die bezig is met het landelijk gebied.

Atelier New deal voor boer en maatschappij, College van Rijksadviseurs

Colofon

Opgesteld door:

- Bas Schout (Buro Schout)
- Nancy Arkema (Atelier YTO)

Met dank aan:

- Jannemarie de Jonge (CRa)
- Shera van den Wittenboer (CRa)
- Susanne Goossens - van Leeuwen (CRa)
- Olga van Kalles (LNV, RTLG)
- Monique Hootsmans (LNV, RTLG)
- Niek Hazendonk (LNV, SK&I)
- Hanna Lará Palsdottir (BZK, Mooi Nederland)
- David van Zelm van Eldik (BZK, Mooi Nederland)
- Anna Allis (RVO, GebiedsGewijs)
- Kevin Jansen (RVO, GebiedsGewijs)
- Eveline de Kock (Ruimte Atelier)
- en alle deelnemers aan de gesprekken en de LinkedIn-groep.

Overzicht van deelnemers aan de gesprekken:

- Anna Adegeest (prov. Noord-Brabant)
- Chris van den Hoef (Waterschap Vallei en Veluwe)
- David van Zelm van Eldik (min. BZK, Mooi NL)
- Jannemarie de Jonge (CRa)
- Harm Veenenbos (Veenenbos en Bosch landschapsarchitecten)
- Kees van der Velden (prov. Gelderland)
- Kevin Jansen (RVO, GebiedsGewijs)
- Martijn Hoolsema (agrarisch natuurcollectief BoerenNatuur Veluwe)
- Maaïke Wijngaard (min. LNV, RTLG)
- Paul Gerritsen (Vereniging Deltametropool)
- Pieter van Ree (NOVEX De Peel)
- Philip Breitenstein (Natuurmonumenten)
- Rosanne van Bodegom (prov. Friesland)
- Teddy Buningh (RVO, vm. DLG o.a. Schetsschuiten)
- Wim de Haas (WUR)

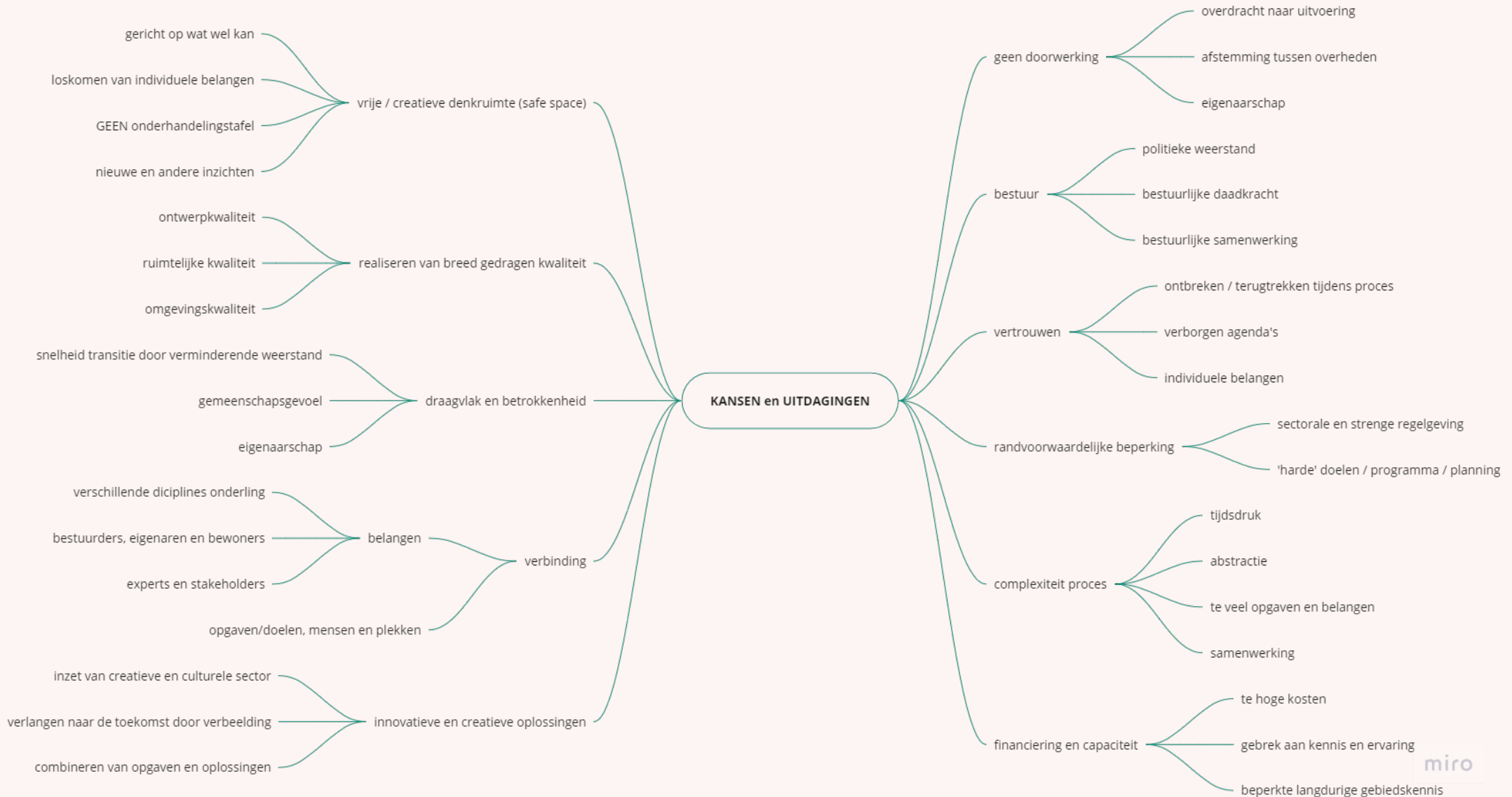
Bestudeerde rapporten en voorbeelden:

- Ontwerpatelier Deltametropool (min. VROM e.a., 2002)
- Reconstructie Zandgronden (min. LNV e.a., DLG, 2002-2003)
- Netwerkorganisatie AtelierOverijssel (onafhankelijk, v.a. 2006)
- Ruimte voor de Rivier (min. VenW e.a., 2007-2019)
- Atelier Fryslân (prov. Friesland, 2008-2012)
- Delta Atelier (onderdeel Deltaprogramma, v.a. 2011)
- IBA -Parkstad (prov. Limburg en gemeenten, 2013-2022)
- Schetsschuiten (DLG, 2011-2015)
- Actieprogramma Ruimtelijk Ontwerp (min. BZK en OCW, v.a. 2017)
- Leerplatform en Ontwerpen in het Mirt (min. IenW, v.a. 2019)
- Integrale scopebepaling waterveiligheidsopgaven (RWS ontwerpt, v.a. 2020)
- New deal voor boer en maatschappij (CRa, 2020)
- Platform De nieuwe ruimte (Stimuleringsfonds Creatieve Industrie)
- Programma Mooi Nederland (min. BZK, v.a. 2022)
- Toekomstatelier NL2100 (CRa, v.a. 2022)
- Living lab aanpak / Gebiedsaanpak GEUS (v.a. 2022)
- Atelier Gelderse Vallei (Bureau Regio Amersfoort, 2023)
- De uitvoering aan zet (Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, 2023)
- Instrumentenkoffer Omgevingskwaliteit voor het Landelijk Gebied (RTLG, 2024)

Bijlage 1: Vier voorbeelden van een ontwerp- of kwaliteitsteam

Naam	Q-team (Ruimte voor de Rivier) Kwaliteitsteam Ruimte voor de Rivier	O-team Ontwerpteam Gebiedsontwikkeling	H-team (Herbestemming) Herbestemmingsteam, v.a. 2015 H-team Next Generation	IJ-team IJsselmeerteam
Periode	2006-2019	2015-2020	2010-2018	v.a. 2022
Aanleiding	Planologische kernbeslissing (PKB) en Programma Ruimte voor de Rivier. Vanuit de dubbeldoelstelling waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit.	Actieprogramma Ruimtelijk Ontwerp 2016 en ook Omgevingswet.	Nationaal Programma Herbestemming. Opgezet om de monumentenzorg en het architectuurbeleid te moderniseren.	Samenwerking vanuit (voorheen) Agenda IJsselmeergebied 2050 en het Deltaprogramma IJsselmeergebied.
Doel	Het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit in het rivierengebied.	Positief beïnvloeden van de ruimtelijke kwaliteit en het stimuleren van ontwerpde aanpak en de uitvoering.	Vereenvoudigen en versterken van de mogelijkheden voor herbestemming en transformatie van (monumentaal) vastgoed.	Omgevingskwaliteit van projecten in het IJsselmeergebied stimuleren.
Opdrachtgever	Ministerie van Verkeer en Waterstaat, programmabureau Ruimte voor de Rivier	Ministerie Infrastructuur en Milieu v.a. 2018 Ministerie Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties	gefaciliteerd door Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed v.a. 2015 College van Rijksadviseurs	Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied (BPIJ)
Samenstelling	Multidisciplinair team van vijf onafhankelijke deskundigen: landschapsarchitectuur, stedenbouwkundige, fysisch geograaf, rivierkundige, ecooloog. Opereerde onder toezicht van de rijksadviseur voor de fysieke leefomgeving.	Multidisciplinair team van vier ongebonden deskundigen op gebied van stads- en landschapsonwikkeling: landschapsarchitect, stedenbouwkundige, marktexpert en ondersteuning door secretaris.	Onafhankelijke denk- en actiegroep van acht professionals met praktijkkennis op het gebied van herbestemming, vastgoed en wet- en regelgeving.	Multidisciplinair inspiratieteam met een toegewijde groep gebiedskenners, medewerkers van bij het IJsselmeergebied betrokken organisaties, elk met eigen expertise en gebiedskennis.
Taak	Programmadirectie Ruimte voor de Rivier en de initiatiefnemers van de afzonderlijke maatregelen gevraagd en ongevraagd adviseren over ruimtelijke kwaliteit in de planstudiefase.	Hulplijn voor concrete en complexe ruimtelijke opgaven. Als neutrale partij meedenken, inspireren en adviseren van lokale partijen over ontwikkelingsvraagstukken.	Agendering en lobby. Analyseren welke problemen er zijn met herbestemming en deze agenderen en oplossingen propageren. Focus op wet- en regelgeving en vastgoedwereld.	Vóóraf inspiratie meegeven aan projecten.
Werkwijze	Q-team zocht de projectleiders en de ontwerpers per project op om te praten over het behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit in relatie tot veiligheid. Per project minimaal drie bezoeken en adviezen en een eindoordeel gericht aan programmadirecteur RvdR.	O-team werd op verzoek van private, publieke en maatschappelijke partijen ingeschakeld. Samen met opdrachtgever werd eerst de vraag en problematiek verkend (de vraag achter de vraag). Veelal met inzet van ontwerp onderzoek en externe bureaus en andere disciplines. Hit-and-run-techniek: projecten op gang helpen om het daarna zelf te doen.	H-team bestudeerde en bezocht herbestemmingopgaven en analyseerde vooral juridische en financiële vraagstukken. Regelmatige publicaties en meerdere bijeenkomsten. Opzetten opleidingen en vernieuwing van onderwijs voor jonge professionals.	Bij het IJsselmeergebied betrokken partijen kunnen initiatieven en projecten indienen. Het IJ-Team werkt in principe in drie werkbijeenkomsten samen met de initiatiefnemers van een project en de daarbij betrokken adviseurs en 'connaisseurs' en geeft zijn aanbevelingen nadien mee in een korte verslaglegging (IJ-schrift).

Bijlage 2: Overzicht van kansen en uitdagingen voor ontwerpkracht in gebiedsprocessen

Bijlage 3: Relevante organisaties gericht op kwaliteitszorg, beheer en inrichting van het landelijk gebied

Deze organisaties spelen een belangrijke rol in het behoud en beheer en de ontwikkeling en inrichting van het landelijke gebied. Specifiek gericht op omgevingskwaliteit en ruimtelijk ontwerp. Deze lijst is niet uitputtend.

Overheid en samenwerkingsverbanden

Rijk (ministeries), meerdere rijksprogramma- en uitvoeringsorganisaties, zoals NPLG, Water en bodem sturend, Mooi Nederland, ARO, RTLG, RUO's, GebiedsGewijs, Stimuleringsfonds creatieve industrie etc., provincies, waterschappen, regionale en gebiedsgerichte samenwerkingen, gemeenten, zelfstandige bestuursorganen (zbo's)

Overheid gerelateerde kwaliteitsadvisering

Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), Raad voor Leefomgeving en infrastructuur (RLi), College van Rijksadviseurs (CRa), Provinciale adviseur ruimtelijke kwaliteit (PARK's), Federatie ruimtelijke kwaliteit, regionale adviesorganisaties omgevingskwaliteit, zoals Oversticht, Mooi Noord-Holland, Libau etc. (verenigd in Team ruimtelijke kwaliteit Nederland), gemeentelijke adviescommissies, stads- en dorpsbouwmeesters en polderarchitecten, etc.

(Semi)private verenigingen, stichtingen en belangenbehartigers

Agrarische collectieven, Boeren natuur, Stimuland, LTO Nederland, MVO Nederland Boeren Natuurlijk, Staatsbosbeheer, LandschappenNL, Provinciale Landschappen, Stichting Nationale Landschappen, Platform31, Milieufederaties, Natuurmonumenten, regionale en lokale gebiedsorganisaties zoals Het Groene Woud, GEUS, etc., Erfgoedvereniging Heemschut, lokale heemkundekringen en historische verenigingen, betrokken dorpsverenigingen, etc.

Beroeps- en brancheverenigingen, platforms voor ontwerp Nederland e.d.

Platform Ontwerpkracht NL (samenwerking van meerdere ontwerp gerelateerde verenigingen), Vereniging Deltametropool, BNA - Branchevereniging van Nederlandse Architecten, BNSP - Beroepsvereniging van Nederlandse Stedenbouwkundigen en Planologen, NVTL - Nederlandse Vereniging voor Tuin- en landschapsarchitectuur, Bouwend Nederland, Koninklijke NLIingenieurs, KIVI - Koninklijk Instituut Van Ingenieurs, Landschapstriennale, Archined, IABR, lokale architectuurcentra en ontwerpverenigingen zoals ARCAM, BLAST, GRAS, etc.

..en nog vele anderen.

BURO
SCHOUT
& Atelier YTO